

Informacija o preduzetim aktivnostima na osnivanju Kreditno-garantnog fonda Crne Gore (KGFCG)

Uspostavljanje Kreditno – garantnog fonda Crne Gore (KGFCG)

Mikro, mala i srednja preduzeća (MMSP) predstavljaju okosnicu crnogorske ekonomije. U tom smislu, MMSP¹ u Crnoj Gori čine 99,8% preduzeća sa preko 37.200 registrovanih preduzeća u zemlji. Takođe, generišu više od polovine crnogorskog bruto domaćeg proizvoda (BDP), dok zapošljavaju više od dvije trećine radne snage. Ograničeni pristup finansijama, posebno za preduzetnike i MMSP, ostaje izazov u većini ekonomija u razvoju, uključujući Crnu Goru. Prevazilaženje ovog izazova doprinijeće razvoju crnogorske ekonomije, kako u odgovoru na trenutnu krizu COVID-19, tako i dugom roku. Crna Gora se odlučila na osnivanje dugoročnog i održivog Kreditno - garantnog fonda za garantovanje kredita, kako bi bankarskom sektoru omogućila nastavak i jačanje kreditnih kapaciteta za mala i srednja preduzeća, koja su posebno pogođena COVID-19 pandemijom. Odluka o uspostavljanju KGF-a u Crnoj Gori uslijedila je nakon uspješne implementacije početne faze projekta („Faza 1“), tokom koje je potvrđena održivost Fonda. Tokom "Faze 1" utvrđene su ključne specifikacije i zahtjevi. "Faza 1" je zvanično počela 20. maja 2021. godine, a Mapa puta je uspješno dostavljena krajem jula 2021. Ovaj izvještaj opisuje preporučeni dizajn, strukturu i operacije predloženog KGF-a za Crnu Goru, uključujući njegovu pravnu strukturu, nacrt zakona o uspostavljanju KGF Crne Gore, korporativno upravljanje, zaposlene, kapitalizaciju, odnose sa lokalnim finansijskim institucijama i petogodišnje finansijske projekcije. Predstavnici Vlade Crne Gore radili su, u bliskoj saradnji sa Konsultantom i EBRD, na ključnim parametrima KGF-a i usvojili dostavljenu Mapu puta. U tom pogledu EBRD je angažovala nekoliko eksperata čiji je rad koordiniran od strane kompanije Crimson Capital Corp.

Uspostavljanje KGF-a predstavlja značajnu komponentu oporavka, nakon mjera usvojenih 29. aprila 2021. godine za podršku privredi u suzbijanju posljedica pandemije COVID-19. Uspostavljanje KGF-a predstavljaće snažnu finansijsku podršku razvoju i jačanju mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori.

Pandemija COVID-19 imala je ozbiljan ekonomski uticaj na većinu MMSP u Crnoj Gori (pogotovo imajući u vidu pad BDP-a od 15,2% u 2020. godini). I pored toga, a imajući u vidu usvojene pakete mjera u cilju suzbijanja posljedica COVID 19 pandemije, finansijski sistem u Crnoj Gori se smatra zdravim, likvidnim i dobro kapitalizovanim, zbog čega i predstavlja najprikladniji kanal za rješavanje nastalih potreba likvidnosti preduzeća. **Međutim, sklonost banaka ka riziku da nastave i povećaju kreditiranje MMSP-a je ograničena, pozivajući na podsticaj Vlade za kreiranje mogućnosti kreditiranja. Iako Vlada Crne Gore može podsticati finansiranje MMSP kroz postojeće aranžmane sa međunarodnim finansijskim institucijama, nastoji se uspostaviti dugoročni finansijski instrument u obliku KGF-a, koji će stimulisati fazu oporavka MMSP i koji će se koristiti kao instrument adekvatnog ublažavanja za sve potencijalne probleme u budućnosti izazvane ekonomskim šokovima. Fond će biti osmišljen kao stabilna, nezavisna i održiva institucija.**

Uspješan i funkcionalan KGF je od ključne važnosti, što je navelo predstavnike Vlade Crne Gore (Ministarstvo ekonomskog razvoja i Ministarstvo finansija i socijalnog staranja) da zatraže podršku od međunarodnih eksperata, kako bi se uspostavile konkretne procedure i operacije Fonda u skladu sa najboljom međunarodnom praksom. Dodatno, podrška EBRD-a omogućava brže pokretanje garantnog fonda u Crnoj Gori, istovremeno osiguravajući da isti bude efikasan i efektivan uz snažno upravljanje i nadzor. Ovo će obezbijediti dugoročnu platformu za druge međunarodne finansijske institucije,

¹ Mikro, mala i srednja preduzeća

uključujući EBRD, za saradnju sa garantnim fondom i potencijalno obezbijediti više resursa za ekonomski oporavak i razvoj. Ovi ciljevi su u skladu sa strategijom EBRD -a i postojećim angažovanjem u Crnoj Gori, sa fokusom na povećanju konkurentnosti i otpornosti ekonomije.

Značaj projekta ogleda se u očekivanjima da će u prvih pet godina nakon pokretanja crnogorski KGF podržati nacionalnu ekonomiju sa 220 miliona eura (oko 6.000 kredita) preduzetnicima, mikro i malim preduzećima. Projekcije su da će svaka nova investicija od 20.000 eura značiti otvaranje novog radnog mjesta.

Mehanizmi kreditne garancije obično obezbjeđuju instrumente za ublažavanje rizika privatnim komercijalnim zajmodavcima, sa ciljem povećanja pristupa finansijama za preduzeća (obično MMSP i preduzetnike). Dobro osmišljeni i implementirani kreditno – garantni fondovi olakšavaju finansiranje preduzećima koja imaju poteškoća da dobiju finansijska sredstva i koja ne posluju na zadovoljavajućem nivou, ali su ipak vrijedna dobijanja kredita.

Povećanjem dostupnosti finansijskim sredstvima doći će do jačanja pozicije MMSP, a u tom smislu uticaće se i na konkurentnost crnogorskih preduzeća (posebno malih i srednjih). Navedeno će imati za rezultat i bolje rangiranje Crne Gore u međunarodnim izvještajima.

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) pristala je da pruži savjetodavnu podršku Ministarstvu ekonomskog razvoja u određivanju ključnih specifikacija i zahtjeva neophodnih za osnivanje Kreditno-garantnog fonda Crne Gore, koji bi stimulisao lokalne finansijske institucije da na siguran način iskoriste postojeći višak likvidnosti za finansiranje MMSP-a i preduzetnika, koji imaju poteškoća u obezbjeđivanju finansija i nemaju dovoljno sredstava, što uključuje i relativno nova preduzeća bez dugogodišnjeg iskustva, bez dovoljnog kolaterala itd.

Uporedno iskustvo u regionu

Da bi razvili konkretan i relevantan okvir za KGFCG koji odgovara zemlji, privredi i finansijskom sektoru, konsultanti su razmotrili brojne kreditno-garantne fondove u regionu, ali i širom svijeta. Iskustva iz razvoja i implementacije drugih fondova, uzete su u obzir u preporukama konsultanta za KGFCG.

Većina kreditno garantnih fondova je strukturirana na sledeći način:

- Ustanovljava se posebnim zakonom kojim se uređuje KGF;
- Osniva se u vidu KGF, kao poseban i samostalan privredni subjekat;
- U početku je u potpunosti ili bar djelimično finansiran od strane vlada.

Aktivni garantni fondovi u regionu:

- Bosna i Hercegovina (osnovan Odlukom o osnivanju, 2020. godine);
- Republika Srpska (osnovan Zakonom, 2012. godine);
- Vojvodina – Srbija (osnovan Odlukom o osnivanju 2003. godine);
- Kosovo (osnovan Zakonom 2016. godine).

Realizovane aktivnosti

Ministarstvo ekonomskog razvoja, u bliskoj saradnji sa izabranim konsultantom i EBRD, do sada je radom na ključnim parametrima KGFCG-e izradilo i usvojilo prijedlog dokumenta/izvještaja pod nazivom: **Okvir i**

mapa puta za uspostavljanje Kreditno-garantnog fonda Crne Gore (Mapa puta), koji je prezentovan ministrima i članovima međuresorne radne grupe 29. jula 2021. godine, čime je zaključena Faza 1 projekta.

Za pripremu navedenog dokumenta i dizajn KGFCG uzete su u obzir najbolje međunarodne prakse, analiza stečenih iskustava (naučenih lekcija) iz drugih KGF-a širom svijeta, direktive Evropske Komisije, pravni i regulatorni okvir Crne Gore, te specifičnosti crnogorskog poslovnog i finansijskog sektora.

Dokument Mapa puta opisuje preporučeni dizajn, strukturu i operacije predloženog KGFCG-a, uključujući njegovu pravnu strukturu, **Nacrt zakona o osnivanju Kreditno-garantnog fonda Crne Gore**, korporativno upravljanje, zaposlene, kapitalizaciju, odnose sa lokalnim finansijskim institucijama, potencijalne korisnike garancija, uslove i petogodišnje finansijske projekcije.

Kreditno-garantni fond Crne Gore je osmišljen kao nezavisna i održiva institucija, koja bi stimulisala finansiranje MMSP-a i preduzetnika tokom opadajućeg ekonomskog ciklusa, poput pada usljed pandemije COVID-19, a takođe i na dugoročnoj, trajnoj osnovi u cilju stvaranja novih radnih mjesta, konkurentnih proizvoda, uvećanja prihoda i izvoza. Naime, identifikovana su dva početna okvira podrške, krizni prozor za podršku preduzećima pogođenim krizom COVID-19 i potencijalnim budućim krizama, i standardni prozor koji bi podržao sva MMSP-a i preduzetnike koji ispunjavaju uslove.

Mapom puta predviđene su ključne aktivnosti neophodne za implementaciju i operacionalizaciju KGFCG, koje će se sprovesti naknadno u Fazi 2.

Pristup finansijama u Crnoj Gori

Niz indikatora potvrđuje da se preduzetnici, mikro i mala preduzeća suočavaju sa poteškoćama i preprekama u pristupu finansijama u Crnoj Gori. Usljed strogih propisa, poslovne banke imaju visoke standarde upravljanja kreditnim rizikom koje preduzetnici, mikro, mala i srednja preduzeća generalno veoma teško postižu. Preduzetnici i mikro i mala preduzeća često nemaju dovoljno resursa da ispune ove zahtjeve, nemaju adekvatan kolateral, i/ili nemaju dovoljan kapacitet finansijskog upravljanja, niti adekvatnu kreditnu istoriju ili rezultate poslovanja.

U vezi sa tim, MMSP i preduzetnici imaju poteškoća u pristupu finansijama uglavnom zbog sljedećih prepreka:

- Prihodi, novčani tok i likvidnost mnogih preduzeća su naglo smanjeni usljed pojave COVID-19 virusa, zbog čega imaju ograničenja i poteškoće prilikom oporavka;
- Nedovoljan kolateral;
- Nedovoljna evidencija performansi i kreditna istorija;
- Komercijalne banke su više fokusirane na srednja i velika preduzeća sa solidnom kreditnom istorijom, profesionalnim menadžmentom i kolateralom za nekretnine;
- Strogo bodovanje i složene procedure u bankama i IRF-u, itd.

Uspostavljanjem nezavisne i stalne institucije, KGFCG će se nositi sa ovim izazovima smanjenjem rizika od kreditiranja MMSP i preduzetnika kroz pružanje djelimičnih rizičnih garancija za kredite finansijskih institucija. Garancije zajma mogu pružiti dodatnu sigurnost kako bi se povećao kreditni rezultat zajmoprimca i istome pomoglo u kompenzovanju kreditne istorije, dosadašnjeg iskustva i zahtjeva za kolateralom.

Tokom faze 1, kao dio inicijalne analize, konsultanti su održali sastanke sa sedam komercijalnih banaka, dvije lizing kompanije, tri MFI² i Centralnom bankom Crne Gore, koje predstavljaju većinu imovine i zainteresovanih strana u finansijskom sektoru. Sve finansijske institucije su potvrdile potrebu za KGFCG-om, kako bi se prevazišle prepreke i stimulisalo kreditiranje širokog spektra zajmoprimaca/klijenta, kao i njihov entuzijizam za saradnju sa takvom institucijom. Sve finansijske institucije su iskazale povjerenje da će KGFCG povećati njihovu bazu klijenata i kreditne portfelje, i generisati više prihoda i profita. Komercijalne banke su dalje prepoznale da će im KGFCG dodatno pomoći da ukrštaju svoje druge proizvode i usluge za generisanje naknada. Takođe, predstavnici finansijskih institucija su naveli da su podržali nekoliko prethodnih inicijativa za uspostavljanje KGF-a, koje nikada nisu sprovedene.

Očekivanja su i preporuke da KGFCG bude nezavisna i kredibilna institucija, koja neće biti izložena političkom uticaju i sukobu interesa, pristupačna za korisnike i efikasna. Ovo uključuje izbjegavanje dupliranja procedura, njihovu dugotrajnost, kao i omogućavanje da finansijske institucije imaju direktan odnos sa preduzećima. Finansijske institucije su navele da cijena garancija treba da bude fer i pravična i da odražava troškove. Takođe, važno je da KGF bude transparentan u dodjeljivanju limita garancije.

Finansijske institucije očekuju najveću podršku od KGF-a u finansiranju klijenata koji nemaju dovoljno sredstava obezbjeđenja, imaju ograničenu evidenciju i/ili kreditnu istoriju, start-up preduzeća, preduzeća u vlasništvu žena i projekte u poljoprivredi, IT i drugim oblastima inovacija.

Planirane aktivnosti

U okviru Faze 2, planirano je da Vlada Crne Gore, EBRD i izabrani konsultant (Crimson Capital Corp.) u narednom periodu rade na implementaciji, kapitalizaciji i operacionalizaciji KGFCG, za koju je prihvaćen i usaglašen ToR izmedju Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva finansija i socijalnog staranja i EBRD. U nastavku su navedene ključne aktivnosti koje je u tom pogledu neophodno preduzeti:

1. Zakon o osnivanju Kreditno-garantnog fonda Crne Gore
 - Konsultacije sa zainteresovanim stranama, uključujući Vladu, privatni sektor, civilno društvo i ključne donatore/međunarodne finansijske institucije;
 - Finalizacija Nacrta zakona o KGFCG;
 - Priprema dodatne prateće dokumentacije za razmatranje i usvajanje na Vladi CG;
 - Proces javnih konsultacija o zakonu;
 - Sprovođenje zakona kroz kompletan zakonodavni proces do donošenja;
 - Konačno donošenje Zakona o KGFCG.
2. Budžet za osnovna i obrtna sredstva
 - Uključivanje osnovnog i obrtnog kapitala u budžet;
 - Usvajanje ovih budžetskih stavki.
3. Biznis plan za KGFCG-e
 - Finalizacija poslovnog plana i finansijskih projekcija;
 - Kapital;
 - Obrtna sredstva;
 - Operacije;
 - MIS (menadžment informacionog sistema);

² Micro Finance Institution (mikrofinansijske institucije)

- Izveštavanje.
4. Finansijske institucije
 - Konsultacije/marketing sa finansijskim institucijama o ugovoru o garanciji i logistici korišćenja KGFCG;
 - Obuka finansijskih institucija o KGFCG garancijama, itd;
 - Finalizacija ugovora o garanciji;
 - Finalizacija kriterijuma za registraciju finansijskih institucija, uključujući dodjelu.
 5. Statut, politike i procedure KGFCG
 - Izraditi statut, politike i procedure u skladu sa Zakonom o KGFCG;
 - Posebna pažnja na korporativno upravljanje i upravljanje rizicima;
 - Finalizovati statut, politike i procedure.
 6. Odbor direktora KGFCG
 - Izraditi opis poslova za članove odbora;
 - Sačiniti ugovor o angažovanju članova odbora;
 - Rekrutovanje i imenovanje članova odbora;
 - Radionica korporativnog upravljanja za članove odbora;
 - Obuka za članove odbora o KGFCG, garancijama, itd;
 - Odobravanje i usvajanje statuta, politika i procedura od strane odbora;
 - Osnivanje komisija u okviru upravnog odbora;
 - Sa odborom izraditi opis posla za generalnog direktora;
 - Rekrutovanje i imenovanje generalnog direktora;
 - Ugovor o radu za generalnog direktora;
 - Obuka za generalnog direktora o korporativnom upravljanju, garancijama itd;
 - Odobravanje i usvajanje ugovora o garanciji;
 - Odobravanje i usvajanje biznis plana;
 - Studijsko putovanje odbora i izvršnog direktora u neki od regionalnih kreditno-garantnih fondova.
 7. Zaposleni
 - Sa odborom i izvršnim direktorom finalizovati opise poslova za zaposlene;
 - Izraditi ugovore o zapošljavanju;
 - Zapošljavanje i imenovanje osoblja;
 - Obuka zaposlenih na temu KGFCG i garancijama.
 8. Računi, osnovni i obrtni kapital
 - Uspostaviti bankovne račune;
 - Odobriti osnovni kapital na račune;
 - Odobriti obrtni kapital na račune.
 9. Kancelarijski prostor, namještaj i oprema
 - Identifikovati i iznajmiti poslovni prostor;
 - Nabaviti namještaj i opremu.
 10. Informacioni sistem za upravljanje (hardver i softver)
 - Dovršiti korisničke zahtjeve i tehničke specifikacije;
 - Razviti Projektni zadatak za MIS tenderski proces;
 - KGFCG raspisuje tender i dodjeljuje (od granta za obrtni kapital do KGFCG).
 11. Registracija finansijskih institucija i izvršenje ugovora o garanciji
 12. Zvaničan početak rada Kreditno-garantnog fonda Crne Gore (javni medijski događaj).

Zaključna razmatranja i predlozi daljih koraka

Imajući u vidu sve gore navedeno, za konačno i formalno uspostavljanje Kreditno – garantnog fonda, neophodno je:

- Ovlastiti Ministra ekonomskog razvoja mr Jakova Milatovića i Ministra finansija i socijalnog staranja mr Milojka Spajića, kao predstavnike Vlade, da potpišu Grant Agreement No. 2021.003810 sa EBRD-om i Consultancy contract sa Crimson Capital Corp.
- Usvojiti već pripremljeni Zakon o osnivanju Kreditno-garantnog fonda Crne Gore, nakon čega slijede navedene aktivnosti i radnje koje za krajnji cilj imaju uspostavljanje i zvaničan početak rada KGFCG;
- Obezbijediti finansijska sredstva neophodna za rad KGFCG (osnovni i obrtni kapital/budžet za 2022), u odgovarajućem iznosu predviđenom u prijedlogu dokumenta Mapa puta (**10 mil. € + 400.000€**).